

BACĂUL ÎN FRONTUL LUPTEI PENTRU DESĂVÂRȘIREA UNITĂȚII NAȚIONALE

Liliana Adochiței

Bacău dans la lutte pour achever l'unité nationale

Résumé

Bacău a joué un rôle important la Première Guerre Mondiale. Comme tous les roumains, les habitants de Bacău ont soutenu l'effort de l'armée et des autorités pour mener la guerre. Malgré sa vie dure, la population a mis à la disposition des soldats sur la front, des vêtements et des aliments, a soigné les orphelins et les veuves. Pour mettre fin aux spéculations, les autorités locales ont pris des mesures concernant les prix fixes pour les produits primordiaux arrivant jusqu'à rationaliser le pain. Pendant la guerre, dix hôpitaux ont déroulé leur activité dans le département de Bacău, certains improvisés dans des établissements scolaires.

Une attention particulière a été accordée à organiser les cimetières, car le typhus exanthématique et la fièvre typhoïde ravageaient le front et la population civile.

L'entrée de la Roumanie dans la guerre a ajourné d'un mois la rentrée des classes de 1916-1917. Même la durée des classes a été établie à quarante cinq minutes et on a renoncé à certaines matières. Sauf l'éducation des enfants, les enseignants avaient la tâche d'enregistrer les blessés des hôpitaux et se préoccuper à prévenir les épidémies.

Les deux fabriques du département de Bacău (Letea et la Fabrique des textiles de Buhuși) elles aussi, ont apporté leur contribution concernant la guerre. Toutes les deux ont été réquisitionnées pour l'armée. Les réserves de combustible ont été monitorisées par les autorités car le département de Bacău avait les seules ressources de pétrole, de sel et de charbon de la Moldavie.

Mots clé: *Front, typhus exanthématique, spéculer, rationaliser, réquisition*

Cuvinte cheie: *front, tifos exantematic, speculă, rationalizare, rechizitie*

Forțele politice românești și întreaga opinie publică au urmărit cu mare atenție desfășurarea evenimentelor din preajma și de la începutul Primului Război Mondial. Neutralitatea României, hotărâtă de Consiliul de Coroană de la Sinaia, din 21 iulie/3 august 1914, era singura cale pentru salvarea intereselor naționale ale unei țări mici aflată între două mari imperii, ambele cu tendințe expansioniste¹. După nenumărate tratative și chiar presiuni exercitate atât din exterior, cât și din interiorul țării, la 4/17 august 1916 s-au semnat la București tratatul de alianță cu Rusia, Franța, Anglia și Italia și convenția militară ruso-română². Dar nu înainte ca guvernul Brătianu să primească garanții privind recunoașterea drepturilor asupra teritoriilor

¹ I. Agrigoroaiei, **Iași în anii 1916-1918**, Iași, 1998, p. 13.

² I. Agrigoroaiei, Sorin D. Ivănescu, S. Văcaru, **Stări de spirit și mentalități în timpul marelui război**, Iași, 2005, p. 11.

românești din Austro-Ungaria. Totodată, autoritățile române au mai cerut ca aprovizionarea frontului cu materiale de război, echipament, medicamente, cât și ofensiva românească să fie susținute de aliați³. România a declarat război Austro-Ungariei în seara de 14/27 august 1916.

Intrarea țării în Primul Război Mondial nu i-a surprins pe băcăuani. Unii și-au manifestat deschis bucuria, impulsionați de spiritul patriotic. Alții au fost mai rezervați cu sentimentele, cugetând că vor veni zile grele pentru toată lumea. Autoritățile însă s-au mobilizat imediat și au luat primele măsuri menite să asigure stabilitatea în comunitate, să împiedice haosul și mai ales panica. „În aceste timpuri, circulând diverse știri, cele mai multe false, se atrage atențiunea a nu se da crezare nici unei alte știri decât acelor care sunt cuprinse în comunicatele oficiale. Vă sfătuim să vă feriți de știrile false și să îndemnăm să controlați și să anunțați autorităților pe acei care se fac răspânditori de asemenea știri”, a cerut locuitorilor județului Bacău prefectul Mircea Costinescu, într-o înștiințare semnată la 19 august 1916⁴. De asemenea s-au stabilit niște reguli stricte pentru comunitate, cei dispuși a le încălca fiind amenințați cu tribunalele militare. „Nu este permis sub niciun motiv, nici ziua, nici noaptea, nici în localuri închise, nici sub cerul liber a se forma vreo întrunire, oricare ar fi scopul ei; asemenea nu este permis de a se staționa în grupuri mari sau mici pe străzi. Nimeni, sub niciun motiv, nu are dreptul de a rosti cuvântări, fie în localuri, fie pe străzi, oricare ar fi cuprinsul lor. Nu este permis sub nicio formă a se lansa știri, fie adevărate, fie imaginare, asupra mersului operațiunilor de război, nici a se face vreun comentariu asupra lor, de asemenea nici asupra vreunei dispozițiuni luate de autoritățile militare. Este cu desăvârșire interzis publicarea vreunui fapt sau a unei păreri privitoare la armată, la operațiunile ei sau la vreo persoană făcând parte din elementul armatei sau pusă la dispoziția ei”, a decis comandantul Armatei de Nord⁵.

Imediat după începerea ostilităților, populația a fost chemată să susțină efortul armatei și al autorităților pentru purtarea războiului. „Mulți dintre vitejii noștri ostași se întorc răniți de gloanțele vrăjmașilor țării și ai neamului nostru. Ei trebuie îngrijiți și vindecați, spre a se întoarce din nou la lupta care trebuie să dureze până la izbânda definitivă. Spitalele trebuiesc înmulțite și înzestrate cu tot ce trebuie. Se simte mare nevoie mai ales de rufărie (cămăși, izmene, prostiri, fețe de perne, prosoape, șosete etc.). S-a alcătuit un comitet din d-ne și d-ni care, împreună cu subsemnatul, fac un călduros apel la toți cetățenii acestui oraș, spre a da rufăria necesară bravilor noștri soldați. Împărțiți cu voie bună rufăria voastră cu ostașii noștri care cu piepturile lor fac zid împotriva vrăjmașilor și prin eroismul lor, nu numai rufăria, chiar întreg avutul nostru va fi la adăpostul lacomilor noștri vrăjmași. Dând soldatului român, dați pentru voi și pentru păstrarea avutului vostru”, a fost apelul primarului de Bacău, Lascăr

³ E. Răcilă, **Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în Primul Război Mondial, 1916-1918**, București, 1981, p. 9.

⁴ SJANBc, **fond Primăria Bacău**, dosar 77/1916, f. 8.

⁵ *Ibidem*, f. 5.

Veniamin, către populație⁶. Tot el a cerut băcăuanilor să aibă grijă și de milițienii sau tinerii recruți care urmează să ajungă pe front. „Ministerul de război cheamă astăzi în serviciu recruți și milițieni cari trebuiesc îmbrăcați, iar răniții ieșiți din spitale au nevoie de diferite efecte. Acum, când frigul se simte, până ce echipamentul comandat va sosi, ministerul face un călduros apel publicului să contribuie la îndestularea acestor trebuințe urgente(...) Donatorii sunt rugați a preda ofrandele lor numai în bună stare de a servi, rufele spălate iar hainele curățate, căci altfel nu pot servi, rufele și efectele murdare ar putea propaga boli molipsitoare”⁷.

Deosebit de active au fost femeile, care s-au preocupat în special de strângerea de ajutoare pentru soldați și de ajutorarea familiilor celor aflați pe front. „În ziua de 29 august 1916 s-a înființat în acest oraș o filială a societății ortodoxe naționale a femeilor române cu scopul imediat de a da adăpost și hrană zilnică, pe tot timpul războiului, copilașilor acelora care luptă pentru apărarea și mărirea țării, ale căror mame muncind cu ziua sunt nevoite să lipsească de acasă. Facem un călduros apel la toată lumea să-și dea obolul pentru ușurarea măcar în parte a suferințelor celor rămași acasă în lipsuri. Persoanele caritabile, care vor binevoi să contribuie la această operă de binefacere, fie înscriindu-se ca membri, fie donând orice sumă sau ajutoare în natură, se vor adresa ori la sediul societății, Școala nr.1 de fete, strada Negel, ori la Părintele Protoiereu Zota, vice președintele societății. Ajutoarele se vor da, ori odată pentru totdeauna, ori lunar. Orice ajutor va fi binevenit și credem că nu va părea un sacrificiu prea mare pentru acei ai căror părinți își sacrifică viața pentru țară”, a solicitat Zoe Buzdugan, cea care conducea organizația de femei din Bacău⁸.

Și autoritățile din celelalte localități din județ au fost solicitate să strângă donații pentru soldații aflați pe front. „Conform ordinului Ministerului de Interne nr. 1675/1916, relativ la strângerea rufăriei necesară mobilizaților, am onoare a vă ruga să luați măsurile cele mai nimerite pentru a se ajunge cât mai complet la scopul urmărit. Ministerul pune mare temei pe stăruința și îndemnul ce d-vs veți întrebuința, spre a face ofrande cât mai numeroase de toate persoanele ce ar putea face sacrificii cât de mici. Se va organiza un comitet compus din dvs. și polițaiul local. Prin apelurile dvs. ce veți face în cercul cunoștințelor și la persoanele mai cu vază, prin concursul funcționarilor locali, preoților, institutorilor și institutoarelor, credem că se va crea un puternic curent pentru ofrande. Vă rugăm domnule primar să dați cea mai mare sollicitudine acestei chestiuni, lucrând neîncetat și urgent la înfăptuirea unui rezultat real”, cerea la data de 2 septembrie 1916 prefectul de Bacău, Ion Protopopescu, primarului din Târgu Ocna⁹.

Apelurile către populație de a susține prin toate mijloacele armata nu au conținut pe toată perioada conflictului. Numai că, situația materială a civililor nu era bună și chiar dacă ar fi vrut să-și ajute copiii sau frații aflați pe front, posibilitățile erau reduse. La 7 decembrie 1916, sergentul Botez Ioan, delegatul garnizoanei Bacău, care

⁶ Idem, dosar 35/1916, f. 10.

⁷ Idem, dosar 90/1916, f. 4.

⁸ Idem, dosar 83/1916, f. 5.

⁹ Idem, **fond Primăria Târgu Ocna**, dosar 35/1916, f. 5.

avea ordin să strângă de la populație îmbrăcăminte și încălțăminte pentru Regimentul 67 Infanterie, raporta rezultatul acțiunii sale: „Cămăși-63; izmene-32; ciorapi-79; flanele-16; cearșafuri-3; fețe de pernă-3; paltoane-12; jachete-20; mantale-5; căciuli-18; tunici-3; obiele-6; batiste-37; pantaloni flanelă-5; veste-11; ghetete-2; bocanci-4; galoși-1; jambiere piele-1; mănuși-6; cojocele-1; capișoane-1; sumane-1; perne-2; fulare-1; șepci-1”¹⁰. Doar atât a reușit să adune de la un oraș cu 18.000 de suflete.

Pentru aprovizionarea frontului cu cele necesare s-a trecut la rechiziții, iar activitatea de distribuire către populație a produselor vitale supraviețuirii era bine monitorizată. Autoritățile locale aveau datoria să convoace comisiile mixte și să formeze alte subcomisii, cu dispoziția să „facă cercetări asupra proviziilor de hrană, produse, produse și materiale necesare armatei, care eventual s-ar putea rechiziționa.(...) Vor institui fără întârziere subcomisiunile pe comune urbane, plăși și comune rurale”¹¹. Ministrul de interne, Alexandru Crâsnaru, recomanda reprezentanților Guvernului în teritoriu să facă o inventariere atentă a tuturor articolelor de primă necesitate și să înființeze depozite, atât în orașe cât și în sate. În depozitele orășenești urmau să ajungă, potrivit indicațiilor, „făină de grâu sau grâu, unde sunt mori, carne, vite cornute, oi, porci, pește sărat, sare, grăsimi, zahăr, ceai, lemne și petrol”, iar pentru comunele rurale, porumb, dar și făină, pentru localitățile unde funcționau mori, sare, pește sărat, zahăr, tutun, chibrituri și petrol¹². În consecință s-au înființat cinci depozite în localitățile Bacău, Răcăciuni, Onești, Târgu Ocna și Moinești. În orașul Bacău au funcționat și depozitele de artilerie ale Corpului IV Armată, reprezentanții Ministerului de Război stabilind că terenul de lângă șoseaua Bacău-Poiana Sărată era ideal pentru obiectivul propus¹³.

Toate măsurile luate de autorități nu au fost în măsură să asigure strictul necesar pentru cetățenii băcăuani, încă de la începutul războiului aceștia confruntându-se cu nenumărate restricții și lipsuri. În luna septembrie 1916, Primarul Lascăr Veniamin a decis ca „pe lângă zilele de luni, miercuri și vineri se mai interzice și sâmbăta să fie cu desăvârșire oprită vânzarea și punerea în consumațiune publică a carnei de vită, oaie, porc etc., cât și cea de păsări și vânat. De asemenea în aceste zile se oprește cu totul vânzarea și consumațiunea mezelurilor, prin hală, piețe publice, restaurante, cârciumi, restaurantul gării sau alt local destinat consumațiunii publice. Taierea cărnii în abator nu se va face în ajunul acestor zile”¹⁴. În luna octombrie, băcăuanii au rămas fără sare, ministrul de finanțe fiind rugat să ia „urgente măsuri ca să se trimită sarea trebuitoare, cunoscând că lunar se consumă în medie până la 12 vagoane”¹⁵. Chiar în ajunul Crăciunului din 1916, primarul a dat o dispoziție care viza raționalizarea consumului de pâine. „Cu începere de la 24 decembrie 1916, pentru echilibrarea consumului de pâine și mămligă, atât armata părților sedentare, cât și

¹⁰ Idem, **fond Primăria Bacău**, dosar 90/1916, f. 20.

¹¹ Idem, dosar 82/1916, f. 9.

¹² **Ibidem**, f. 10.

¹³ Idem, dosar 72/1916, f. 2.

¹⁴ Idem, dosar 11/1916, f. 25.

¹⁵ Idem, dosar 82/1916, f. 13.

populația civilă, restaurantele și birturile din acest oraș vor consuma în mod cu totul obligatoriu de două ori pe săptămână, marțea și joia, mămăligă, urmând ca în aceste zile să nu se vândă pâine în oraș. Pentru spitale, consumul de mămăligă se va aplica după prescripțiile medicale. Cei care vor contraveni acestei ordonanțe vor fi judecați de către Consiliul de Război al Armatei”, a hotărât Lascăr Veniamin¹⁶. În februarie 1917, ministrul de interne era avertizat că în depozitele din județul Bacău nu se mai găsesc untură și ulei¹⁷, iar în martie o hotărâre a administrativului băcăuan a stârnit proteste aprigi din partea brutarilor. Pâinea urma să se fabrice doar în bucăți de 500 grame și să se vândă la prețul de 15 bani, fiecare băcăuan având dreptul la o singură pâine pe zi. Fabricanții nu au fost de acord cu această decizie a autorităților. Ei au cerut ca pâinea să se vândă cu 20 de bani, motivând că la munca prestată nu au nici un câștig. Problema a fost tranșată de Ministerul de Interne care a stabilit, prin ordinul nr. 1573, din 1917, ca pâinea să fie fabricată în unitate de 500 grame¹⁸.

În vederea ducerii războiului, armata română a apelat la rechiziții, greul fiind suportat tot de populația civilă. „Legea și regulamentul legii de rechiziții stabilește care anume obiecte pot fi rechiziționate. Se observă însă că prescripțiile legii și regulamentului nu sunt respectate de unele autorități, ordonându-se rechizițiuni de obiecte neprevăzute de lege și procedându-se la rechiziționarea lor de către organe nelegale. Se face cunoscut publicului că rechizițiunile ce se cer, pentru a fi valabile, trebuie să fie făcute printr-un ordin scris, semnat de autoritatea care are dreptul de a ordona și să fie executată prin anume ofițeri sau funcționari având delegație scrisă de a o executa, în prezența autorităților administrative și polițienești. Rechizițiunile cerute de la locuitori, fără aceste forme, pot fi refuzate. Toate rechizițiunile pentru nevoile urgente făcute de către corpuri, servicii sau autorități, pentru obiectele supuse rechiziționării, precum și zilele de lucru sau cărașie și care sunt făcute fără o autorizație dată de către Marele Stat Major sau Comandamentele de Corp de armată, urmează a fi plătite locuitorilor imediat, conform tarifelor în vigoare”, se arată într-o publicație a autorităților¹⁹. Lista bunurilor rechiziționate de armată era lungă și diversă. Încă din luna august 1916, primarul Bacăului a fost înștiințat că trebuie să asigure „coloanei mixtă nr. 4 parcul armatei” care urma să plece pe front: „500 pene de căpestru la 2 metri; 100 căldări de zinc; 200 kg brânză; 5 kg sfoară; 100 kg perje uscate; 500 rogojini; 20 gheme sfoară pentru curelărie; 10 sule pentru curelărie; 2

¹⁶ Idem, dosar 11/1916, f. 184.

¹⁷ „În orașul Bacău, pe lângă lipsa aproape totală de grăsimi, nu se mai găsește absolut deloc untdelemn, nici uleiuri, respectuos vă rugăm a interveni pe lângă comisia de aprovizionare de a ne indica de la care din depozitele ce se află în Iași, Bârlad, Roman etc. ni se permite aprovizionarea și a ni se da cuvenita autorizare spre a putea aduce în Bacău uleiurile absolut indispensabile hranei populației”. (Idem, dosar 83/1916, f. 26).

¹⁸ „Cu începere de la 10 martie a.c. pâinea se va fabrica din o singură calitate de făină integrală obținută 85-90% și numai în bucăți de 500 grame greutate, care se va vinde cu 15 bani bucata, neadmițându-se nicio toleranță la greutate. Rația zilnică stabilită pentru fiecare locuitor va fi de 500 grame. D-nii ofițer și agenți ai poliției generale ai statului sunt însărcinați cu aducerea la îndeplinire a prezentei ordonanțe, dând în judecată pe contravenienți” (Idem, dosar 2/1917, f. 88).

¹⁹ Idem, dosar 78/1916, f. 53.

cuțite pentru curelărie; un scaun; 2 pile; 10 kg talpă; 10 pachete cuie de lemn pentru cizmar; 2 ciocane pentru cizmar; 10 pachete ștife pentru cizmar; 10 sule diferite pentru cizmar; 5 pachete ață vânăta pentru cizmar; 2 pachete ceară; 2 cuțite; 2 pile; 4 perechi calupuri diferite pentru cizmărie; 500 kg fasole uscată”²⁰.

Apoi, autoritățile băcăuane au fost solicitate de către Regimentul 12 Artilerie să rechiziționeze potcoave, caele, 500 kg de cărbuni, 100 kg gaz, o forjă și 120 metri de sârmă groasă, 1500 cămăși, 1500 de izmene, trei mașini de cusut și „șase lucrători (croitori bărbătești). Lucrătorii să se prezinte la regiment, având fiecare câte o pereche de foarfece mijlocii”²¹.

În luna septembrie 1916 au început să se simtă greutatea războiului, armata fiind nevoită să strângă cenușa de la populație pentru a se putea fabrica săpunul²². Apoi, autoritățile locale au fost solicitate să apeleze la populație pentru colectarea de fontă necesară fabricării obuzelor. „Toți cei ce au fontă veche în piese deteriorate sau numai uzate, care mai pot cu greu sau nu mai pot servi, să aducă acest material la primăria comunei respective. De asemenea se vor aduce și piesele de rezervă de fontă care întrec prevederile pentru doi ani. Aceste materiale vor fi primite de către primar sau delegatul lui, care va asista la cântărire și va elibera în schimb aducătorilor bonuri din carnetele cu matcă, pe care vi le vom expedia în curând. Pe bon se va înscrie în cifre și litere greutatea fontei primită în kilograme (fără fracțiuni), numele și locuința proprietarului; aceleași date se vor trece și pe matcă. Ulterior, aceste bonuri se vor achita prin percepțiile comunale, cărora, la timp, le vom avansa fondurile necesare, calculate după mătcile bonurilor și socotite la prețul de 6 (șase) bani de kilogram.(...) Din diferite cauze și eminamente din pricină că serviciul transporturilor din străinătate este deocamdată foarte împovărat, este absolută necesitate ca să se strângă din țară toată fonta ce se găsește. Cei ce o vor da și cei ce vor înlesni transportul ei la destinație vor face un act patriotic, căci vor înlesni astfel sporirea fabricației munițiilor”, se arăta în comunicatul Ministerului de Război²³.

Într-o altă adresă trimisă în teritoriu se solicita rechiziționarea tuturor pieilor de animale. „Fiecare comandant de garnizoană va delega un ofițer cu însărcinarea de a urmări ca toate pieile de vite bovine: vaci, boi, mânzat, bivoli și pieile de porci, să nu fie înstrăinate nici de abatoare, nici de măcelarii particulari, întrucât sunt necesare Ministerului de Război. Ofițerul va ține un registru special la sediul comisiei mixte de rechiziție, din care să se poată vedea întreaga situație a pielăriei, care va fi controlată de consilierul din regiunea respectivă. Acest ofițer va avea controlul zilnic al pieilor în raport cu vitele tăiate și a pieilor depozitate în localitate, care se vor rechiziționa”²⁴. „Măcelarii din acest oraș care taie vite la abator sunt numai detailiști și oamenii săraci vând de regulă pieile înainte și apoi cu banii cumpără vite care au să o taie și predă

²⁰ *Ibidem*, f. 15.

²¹ *Ibidem*, f. 16, 30, 45, 72.

²² „Domnule polițai. Am onoare a vă ruga să binevoiți a pune la dispoziția d-lui inginer comunal un agent polițienesc care va însoți un cantonist la strângerea cenușei de pe la casele locuitorilor din acest oraș, necesară Regimentului 27 Infanterie” (Idem, dosar 81/1916, f. 3).

²³ Idem, dosar 80/1916, f. 9.

²⁴ Idem, dosar 71/1916, f. 9.

pielea imediat după tăiere fabricatului din localitate care le-au avansat bani și cu care au contract. Voind a le reține pielea, conform ordinului de mai sus, măcelarii s-au găsit în imposibilitate de a-și procura vite și atunci am fost silit a respecta contractele ce le aveam cu fabricanții. Primăria Bacău s-a găsit și ea în imposibilitate de a îndestula populația cu carne, deoarece stocul de vreo 50 de vite pe care le furnizase primăria ca prevedere pentru cazuri grele ne-a fost ridicat de prefectul județului și trimis pentru orașul București”, a transmis primarul Lascăr Veniamin Comisiei Centrale pentru Aprovizionarea Comunelor și Controlul Puterii²⁵.

La începutul anului 1917, rechizițiile erau mult îngreunate, din cauza sărăciei la care ajunsese populația²⁶. Prefectul de Bacău informa Ministerul de Război că „pentru porumbul ce se găsește la săteni s-a format un tabel separat pe comune, care se anexează la lucrare, prevăzând și numărul sufletelor, precum și calculul pe 30 de zile de hrană, pe bază de 750 grame porumb pe zi de om”²⁷.

Nu au lipsit nici situațiile în care reprezentanții armatei au comis abuzuri, cazurile fiind semnalate autorităților locale. „S-a prezentat, ieri 20 februarie, dl. sergent Miron Costin, de la popota Armatei a II-a și fără să aibă vreo delegație specială de a rechiziționa alimente, s-a dus la locuitorii Dumitru Antica, Petrea Vernica și Rujă Martin Cimpoeșu de la care a ridicat mai mulți cartofi cu forța, amenințându-i pe locuitori cu bătaia și că îi arestează și duce la închisoare la Bacău”, l-a informat primarul P. Sascău pe administratorul Plășii Traian²⁸. O astfel de plângere ajunge și la Prefectul de Bacău, care era avertizat că mai mulți ofițeri și subofițeri români și ruși fac rechiziții în mod abuziv. „Au luat în mod de rechiziții scoarțe de lână, cămăși, izmene, vite cornute, nutreț, până și strictul necesar de hrană zilnică, cum și îmbrăcăminte familiilor sărace”²⁹.

Nici soldații de pe front nu o duceau mai bine, în luna februarie 1917, solicitările de ajutor adresate Prefecturii Bacău atât din partea garnizoanelor cât și a depozitului de subzistență fiind numeroase. „Rog binevoiți a ne procura orice cantități de fasole, mazăre, cartofi, ceapă și zarzavat, ducem lipsă absolută de aceste alimente și suntem în imposibilitatea de a hrăni trupele de pe front, dacă nu ne dați concursul dvs. să le aprovizionăm”, solicitau într-o adresă trimisă Prefecturii, la data de 7 februarie 1917, administratorii Depozitului de Subzistență Bacău³⁰. Și Regimentul 6 Artilerie informa Serviciul economic al Prefecturii că „nu mai are făină decât pentru (10) zece zile. Cu onoare vă rog să binevoiți a dispune să ni se dea de urgență (...) autorizații reale, iar nu fictive, pentru cel puțin (3) trei vagoane porumb, (2) două vagoane grâu, 1/2 vagoane fasole, (5) vagoane orz și ovăz”³¹. În luna martie, carnea

²⁵ *Ibidem*, f. 3.

²⁶ Administratorul Plășii Siret îl avertiza pe prefectul Bacăului, la data de 25 februarie 1917, că în comune „nu se mai găsesc cămăși, izmene, pânză, bumbac de țesut etc. pentru a se rechiziționa” (idem., **fond Prefectura Bacău**, dosar 4/1917, f. 142).

²⁷ Idem, dosar 5/1917, f. 102.

²⁸ Idem, dosar 4/1917, f. 5.

²⁹ *Ibidem*, f. 13.

³⁰ Idem, dosar 4/1917, f. 5.

³¹ Idem, dosar 5/1917, f. 101.

pe front ajunsese o raritate, aceasta fiind înlocuită cu legume³².

În județul Bacău, activitățile legate de asistența sanitară și cea mortuară pe timp de război au fost coordonate de Comitetul Local de Acțiune pentru Ajutorul Medical al Răniților și Bolnavilor. Primele adrese către primărie au fost făcute din luna iunie 1915, cerându-se insistent colaborarea autorităților locale, pentru ca războiul să nu găsească orașul nepregătit. „În vederea organizării țării într-un caz eventual de război, urmând a se înființa cimitire pentru înmormântarea soldaților amici și inamici, am onoarea a vă ruga să binevoiți a desemna de pe acum două terenuri de câte 2 hectare unde s-ar putea înmormânta soldații”, a solicitat președintele Comitetului Local de Acțiune primarului Bacăului³³.

Totodată, edilul băcăuan a fost rugat, printr-o altă adresă, ca „Lazaretul de holerici” să fie transformat în spital pentru îngrijirea bolnavilor suferinzi de boli infecțioase, iar unitatea să fie dotată în mod obligatoriu cu apă și lumină³⁴. În spital a fost transformat și „Liceul Principele Ferdinand”, la fel ca și azilul de bătrâni, destinat îngrijirii bolnavilor civili. Recomandarea era ca primăria să se orienteze către „un număr restrâns de paturi”, deoarece „cheltuielile necesare cu îngrijirea celor bolnavi cade direct în sarcina comunei”³⁵.

La începutul războiului, în județul Bacău funcționau nouă spitale, iar în ianuarie 1917 a mai fost amenajată o unitate spitalicească³⁶. Totodată, s-au luat și unele măsuri de securizare a spitalelor. La data de 7 septembrie 1917, primarul Bacăului, Lascăr Veniamin, semna un set de instrucțiuni legate de paza unităților spitalicești și chiar stabilea programul de vizită. „La fiecare spital unde nu este, se va înființa un post de portar, persoanele care îndeplinesc această funcție vor fi alese dintre milițienii dați spitalului. Orice informații privitoare la răniți se dau numai de la ora 3-4, în fiecare zi, și numai la cancelaria spitalului. Numele răniților prezenți în spital nu se publică, dar se pot spune de la cancelarie. Vizitarea răniților nu e permisă decât duminica de la 2-4 și numai de către următorii membri ai familiei: soția cu copiii rănitului, părinții, frați și surori. Aceste persoane trebuie să dovedească rudenia prin bilete de identitate eliberate de Comenduirea garnizoanei respective. În orice caz,

³² „Am onoarea a vă ruga să binevoiți a ne arăta de la cine putem primi 34 vagoane fasole și 9 vagoane mazăre, de care avem mare lipsă pentru hrana trupelor de pe front, spre a înlocui carnea, din cauză că nu mai avem vite”. Adresa provenea de la Comandamentul Etapelor Armatei, iar răspunsul Prefecturii a fost că în județul Bacău nu mai există nicio rezervă de alimente. (Idem, f. 140).

³³ Idem, **fond Primăria Bacău**, dosar 54/1915, f. 3.

³⁴ **Ibidem**, f. 2.

³⁵ **Ibidem**, f. 6.

³⁶ „Încredințându-mi-se postul de administrator onorific la acest spital și urmând a i se face amenajările cuvenite, am onoare a vă ruga să binevoiți a-mi pune la dispoziție rufăria necesară pentru 60 de paturi, autorizându-mă a cumpăra din comerț următoarele obiecte indispensabile funcționării spitalului: 3 oale mari de bucătărie; 3 cazane de bucătărie; 4 lighene albastre smălțuite; 6 oale de noapte smălțuite; 5 lămpi de perete; 1 topor; 1 ferăstrău complet; 2 cuțite de bucătărie; 3 lacăte; 30 vase de lut, servind de scupători; 90 ulcele de lut, servind pentru ceai; 3 ciubere mari de brad; 75 linguri de lemn; 4 mățuri; 1 masă de lemn pentru birou; 2 scaune de lemn; 2 câni mari de lut; 1 bidinea”, s-a solicitat președintelui Comitetului Local de Acțiune pentru Ajutorul Medical al Răniților și Bolnavilor. (idem, **fond Serviciul Sanitar Bacău**, dosar 1/1916, f. 7).

vizita se face într-o cameră anume a spitalului. Numai răniții care nu pot părăsi patul vor primi vizitatorii la pat. Atât în camera de convorbire, cât și în salonul de răniți conversația se va mărgini la chestiuni străine armatei”, se menționează în comunicat. Pentru a fi siguri că ultima regulă este respectată de către vizitatori, a fost desemnată o persoană din spital care să participe la fiecare întâlnire dintre familie și bolnav³⁷.

După amenajarea unor spitale s-a simțit nevoia organizării cimitirelor, iar acest lucru a căzut tot în sarcina edililor locali. „Comitetul Sanitar local a luat hotărârea ca înmormântarea răniților din spitale să se facă de același personal ca și înmormântările civililor. Veți delega un funcționar oficial a se ocupa cu aceasta. Prefectura vă va pune la dispoziție, la cerere, 2-3 milițieni pentru facerea gropilor. Veți îngriji ca la cererea medicului de spital să se încheie de îndată actul de stare civilă și să se facă înmormântarea. Veți delega pe d-l inginer al comunei ca să facă, în interiorul cimitirului militar, un plan sistematic de înhumare, păstrând alei și șosele în cimitir. Vă rog a lua măsuri de executare în termen a celor arătate mai sus, întrucât ni s-a raportat de către medicul spitalului permanent că până acum a întâmpinat dificultăți în această privință”, a solicitat, la 17 septembrie 1916, Comitetul Regional Sanitar primăriei băcăuane³⁸.

În luna octombrie 1916, valuri de refugiați au început să vină în Bacău. Orașul a devenit tot mai aglomerat și mai sărac. În aceste condiții, autoritățile locale au luat toate măsurile necesare stopării izbucnirii unor epidemii³⁹. Cea mai mare amenințare era holera, pentru prevenirea acesteia impunându-se măsuri ferme⁴⁰. Cu toată profilaxia din acele vremuri, nu s-a putut scăpa de tifosul exantematic. „Față de epidemiile diverse care bântuie în jurul României, se impune a se lua din vreme măsuri de prevedere; una din aceste măsuri este ca toate comunele din țară să fie aprovizionate cu cantități suficiente de var, substanță neapărat trebuincioasă pentru dezinfectarea mare. Aducându-vă la cunoștință cele ce preced, avem onoare a vă ruga să ne comunicați cantitatea de var aflată în depozitul acelei primării, luând măsuri ca nici într-un caz să nu fie mai mică de 500 kg”, solicita Primăriei Bacău directorul Administrațiunii Județene și Comunale⁴¹. Primele semnale de alarmă legate de o posibilă epidemie de tifos exantematic au apărut încă din a doua jumătate a anului 1915. Într-o adresă destinată primăriei, medicul Regimentului IV Obuziere justifică prezența urgentă a unei etuve pentru dezinfectarea echipamentului unor soldați. „Am onoare a raporta că este necesitate de etuvă pentru următoarele motive: 1. Fiindcă au venit soldați de la închisoarea militară Galata, loc infectat de cazurile ce au fost cu tifos exantematic. Din cauză că de o lună jumătate etuva nu s-a mai trimis, toți acei

³⁷ idem, **fond Primăria Bacău**, dosar 54/1915, f. 50.

³⁸ **Ibidem**, f. 56.

³⁹ Într-o adresă către medicul orașului, primarul a menționat următoarele: „S-a intervenit pe lângă poliția orașului a lua măsuri și a obliga pe toți locuitorii de a curăți latrinele curților și totodată vă rog a ne face cunoscut care dintre locuitori sunt în imposibilitatea de a-și face curățirea latrinelor și a curților”. (Idem, dosar 38/1916, f. 31).

⁴⁰ La nivel național s-au organizat opt centre regionale pentru prevenirea holerei: Bacăul aparținea de centrul de la Roman, alături de Piatra Neamț și Fălticeni. (Idem, dosar 86/1916, f. 15).

⁴¹ Idem, dosar 21/1915, f. 8.

soldați sunt ținuti fără folos înrolați. Având în vedere gravitatea și repeziciunea transmiterii și a lățirii acestei epidemii era absolut necesar, de acum o lună în urmă, a se trece toată îmbrăcămintea acelor soldați la etuvă. 2. Pentru a se lua măsuri profilactice față de tifosul exantematic în regiment, după ordinele date verbal și în scris de d-l ministru Anghelescu”, solicită lt. D. Lucescu⁴².

Pe lângă tifosul exantematic, s-au răspândit febra tifoidă, dar mai ales bolile cu transmitere sexuală. Încă din 1915, când România nu intrase încă în focul confruntărilor, autoritățile locale băcăuane erau avertizate despre prostituatele din oraș, care răspândeau tot felul de boli venerice. Astfel, în luna mai 1915, comandantul Regimentului 17 Artilerie solicita primarului de Bacău să ia măsuri urgente împotriva femeilor bolnave, pentru a se evita spitalizarea soldaților. „Am onoare a vă aduce la cunoștință că în orașul Bacău se află prostituate pline de boale lumești, atât particulare, cât și prin hoteluri, care au infectat mai mulți bărbați din acest regiment. Se citează prostituatele de la hotelul Bristol, Teodoru și alte hoteluri locuite de prostituate clandestine. Comunicându-vă aceasta facem un călduros apel la dvs. rugându-vă să binevoiți a lua măsuri ca prin agenții de care dispuneți și cu ajutorul poliției, să se închidă în spitale toate femeile bolnave, mai ales acum când fiind concentrați mulți militari, aceste femei infectându-i îi fac impropriu serviciului și deci instrucția lor nu se poate face”, a solicitat colonelul Brânzescu⁴³. Edilul local era presat să intervină pentru rezolvarea problemei prostituției nu doar de către comandanții garnizoanelor staționate în oraș sau în apropierea acestuia, ci și de presa locală a vremii. Astfel, în cotidianul *Nordul* se consemnează, într-un articol adresat polițaiului, la 24 iulie 1914, pericolul pe care-l reprezintă în acele vremuri femeile de moravuri ușoare cu boli venerice.

„Este cunoscut că marele rău ce-l aduce acestei populațiuni este numai desfrâu care astăzi bântuie societatea, mai ales în acest oraș unde sunt câteva taverne în care se propagă viciul beției, se fură salariul unui nenorocit, se oferă cu generozitate sifilisul, se mărește numărul desfrânaților și încurajează celibatul și se propagă cu ușurință inevitabila tuberculoză.

Dar să presupunem că și energicul polițai are cunoștință că, chiar în centrul orașului există așa zise cafe-concert, niște localuri infecte, în care își dau întâlnire drojdia societății adeseori cu oameni de oarecare condiție, ademeniți să petreacă acolo în tovărășia unor femei desfrânate. Fiecare se întreabă cum se poate tolera în centrul orașului ca un local de noapte, care se închide în realitate atunci când răsar zorile, să aibă pe lângă chelneri și niște nenorocite femei sifilitice, ca <dame de consumație>”, titrează ziarul local.

Dintre bolile contagioase care au afectat trupele aflate pe front, afecțiunile venerice au fost cele mai răspândite, după cum rezultă dintr-un raport înaintat de către autoritățile locale băcăuane, în luna octombrie 1916, Marelui Cartier General Sanitar și Comitetului Central Sanitar București. „Locuri disponibile la Bacău, chirurgie mică 12 și boale interne 7. Răniți: 9 ofițeri, 642 trupă; bolnavi: 7 ofițeri, 60 trupă;

⁴² *Ibidem*, f. 9.

⁴³ *Ibidem*, f. 4.

contagioși: ofițeri niciunul, 53 trupă; dintre care 7 de febră tifoidă(.), 4 de conjunctivită granuloasă (...), 2 de conjunctivită purulentă(...), 1 de conjunctivită acută(...), 2 de erezipel (...), 2 de dizenterie (...), 33 bolnavi de diferite boli venerice și 2 ruși de febră tifoidă din regimentul 38 Infanterie Siberia”⁴⁴.

Intrarea României în Primul Război Mondial a însemnat o perturbare a activității din învățământul băcăuan⁴⁵. În primul rând, mai multe școli au fost transformate în spitale: Liceul „Ferdinand I”, școlile nr. 1, nr. 2 și nr. 3 de băieți, școlile nr. 1 și 2 de fete, Școala profesională de fete⁴⁶. Altele au ajuns la diposiția armatei, cum s-a întâmplat cu Școala nr. 1 de băieți. Aici s-au cantonat soldați ruși care au făcut mari străcăciuni unității de învățământ. „Poliția locală, printr-un sergent de oraș, a dispus ca localul acestei școli să fie locuit de soldați ruși, care venind spre seară au dat năvală la lemne, le-au dus prin clase și tăindu-le cu toporul pe dușumele au umplut sobele cu lemne întregi și nedespicate. Această operație s-a făcut aproape toată noaptea. Pe lângă pagubele ce fac stricând dușumelele și sobele, pot să dea foc localului prin îngrămădirea prea mare de lemne prin sobe. La observația pe care le-am făcut-o, dâșii se fac că nu înțeleg”, s-a plâns primarului directorul școlii⁴⁷.

Din motive întemeiate, deschiderea anului școlar 1916-1917 a fost amânată, dar nu s-a pus niciun moment problema ca elevii să întrerupă orele de curs, pe durata conflictului mondial. „Conform ordinului telegrafic al domnului ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor nr. 90639/916, am onoare a vă face cunoscut că începerea anului școlar 1916-1917 s-a amânat pentru ziua de 1 noiembrie a.c. Toate lucrările pregătitoare se vor săvârși în intervalele arătate de regulamentele respective, socotite însă pentru data de 1 noiembrie, în loc de 1 octombrie cum se hotărâse”, îl avertiza, la data de 21 septembrie 1916, prefectul de Bacău, Ion Protopopescu, pe directorul Liceului „Ferdinand I”⁴⁸.

Mesajul ministrului Instrucțiunii Publice și Cultelor, I.Gh. Duca, pe care l-a transmis unităților de învățământ din țară, cu prilejul deschiderii anului școlar, a fost unul deosebit de mobilizator și sensibil pentru sufletul românilor. „La noiembrie urmează a se deschide toate școlile din țară, afară de cele ale căror localuri au fost transformate în spitale de răniți și de cele din localitățile în care starea sanitară ne-a impus, deocamdată, amânarea acestei deschideri. Dorința noastră este ca începerea cursurilor să aibă anul acesta un caracter deosebit, potrivit cu vremurile noi pe care le trăim; de aceea vă rugăm să întruniți pe toți elevii școlilor ce-i conduceți și în prezența întregului corp profesoral să le țineți o cuvântare patriotică, în care să le arătați toată însemnătatea războiului pe care-l purtăm, să le spuneți că România luptă pentru dezrobirea fraților ei, că va îndura cu resemnare greutățile pe care războiul îi impune,

⁴⁴ Idem, **fond Prefectura Bacău**, dosar 15/1916, f. 449.

⁴⁵ „În anul școlar 1910-1911, în județul Bacău, care avea o populație de peste 230.000 locuitori, funcționau 10 școli primare la orașe și 177 de școli în localitățile rurale, cu 277 învățători și 33.824 elevi înscriși, dintre care doar 18.301 frecventau cu regularitate” (N. Barabaș, S. Nanianu, I. Mitrea, D. Zaharia, **Bacău: monografie**, București, Editura Sport-Turism, 1980, p. 188).

⁴⁶ SJANBc, **fond Primăria Bacău**, dosar 68/1914, f. 20.

⁴⁷ Idem, dosar 41/1916, f. 23.

⁴⁸ Idem, **fond Liceul „George Bacovia”**, dosar 2/1916, f. 3.

că ea este mai hotărâtă decât oricând să facă toate sacrificiile pentru a birui și că are încrederea nestrămutată că alături de Marile Națiuni, cu care s-au unit eforturile, jertfele ei de astăzi vor fi răsplătite printr-o izbândă glorioasă și desăvârșită. Totodată, puneți în vedere elevilor dvs. să fie mândri de vitejia de care, în toate luptele de până acum, soldații noștri au dat dovadă, și-i aduceți numeroșilor eroi, care au căzut pe câmpul de bătaie, luptând pentru dezrobirea și întregirea neamului, omagiul de evlavioasă recunoștință ce li se cuvine”, a transmis ministru I.Gh. Duca la 1 noiembrie 1916. Ministrul a mai cerut profesorilor să cultive spiritul patriotic în rândul copiilor și să le ceară acestora să-și aducă și ei contribuția la război⁴⁹.

Și Primăria Bacău s-a mobilizat și a făcut apel către populație să susțină financiar și material pe copiii care vor să meargă la școală⁵⁰. Pregătirea școlilor pentru cursuri a început din perioada vacanței de vară⁵¹. Față de anii anteriori, s-au luat unele măsuri de schimbare a programei școlare. Astfel, durata orelor de curs a fost stabilită la 45 de minute, s-au redus unele materii, iar altele au fost suplimentate⁵². „Numărul de ore ce vine fiecărui profesor (15 respectiv 12) nu se sokoate pentru ora de 45, ci tot pentru cea de 60. Cu chipul acesta, profesorul care era obligat în timpurile normale a face 12 ore de curs a 60, va face în felul acesta 16 ore la clasă, de câte 45. În acest chip, fiecare profesor nemobilizat va fi obligat a face ore de clacă pentru suplinirea unui coleg mobilizat. Nu ne îndoim că golurile lăsate și prin această dispozițiune vor fi pe deplin înlăturate prin oferte benevole, dar (odată făcute devenind obligatorii) din partea profesorilor nemobilizați, vremurile prin care trecem impune fiecărui sacrificiu de muncă și timp”, a transmis în teritoriu Direcțiunea Învățământului Secundar și Superior⁵³.

Pe lângă ținerea cursurilor, lecțiile de patriotism și orele de muncă gratuite,

⁴⁹ **Idem**, f. 45.

⁵⁰ „Ostașii noștri au plecat pe câmpul de luptă, pentru mărirea Patriei și întregirea neamului, cu un avânt demn de adevărații urmași ai lui Traian și cu entuziasmul ce-l dă credința nestrămutată în realizarea marilor aspirațiuni ale neamului românesc. Se cuvine dar ca acest avânt și entuziasm să nu fie micșorat prin grija celor de acasă. Să știe soldatul român, speranța țării de azi, că, copiii lor, speranța țării de mâine, nu vor rămâne uitați și neîngrijiți. În curând copiii, oricare ar fi greutățile prin care vom trece, trebuie să urmeze la școală pentru a asigura viitorul României de mâine. Întreținerea multora din copiii de la școală era asigurată prin munca zilnică a părinților lor, care azi sunt pe câmpul de onoare. E o datorie pentru cei rămași de a înlocui pe cei ce au plecat asigurând copiilor hrană, îmbrăcăminte și cărți. Să înființăm cantine școlare pentru a da hrană completă copiilor ce urmează la școală; să le procurăm haine și cărți”, le-a cerut băcăuanilor primarul Lascăr Veniamin. (idem, **fond Primăria Bacău**, dosar 83/1916, f. 3).

⁵¹ Idem, **fond Liceul „George Bacovia”**, dosar 2/1916, f. 11.

⁵² „Față de împrejurările prin care trecem, când localurile celor mai multe școli sunt transformate în spitale, iar mare parte dintre profesori luptă pe front, e nevoie de lucrări făcute din vreme pentru ca școlile deschise la 1 noiembrie să funcționeze după un plan bine stabilit adaptat vremii și care să le asigure un mers cât mai apropiat de cel normal. În acest scop, domnii inspectori vor vizita localitate cu localitate, pentru ca în unire cu dumneavoastră să stabilească amănunțimile planului de lucru. Pentru a înlesni această lucrare vă rugăm să aveți pregătite datele asupra localurilor școlare libere, asupra profesorilor nemobilizați și pensionari ca și asupra persoanelor cu pregătire îndeajunsă, cărora li s-ar putea cere concursul pentru asigurarea ținării cursurilor”, a fost rugămintea Direcțiunii Învățământului Secundar și Superior către școlile din județ. (Idem, dosar 2/1916, f. 10).

⁵³ **Idem**, f. 11.

cadrele didactice băcăuane aflate în activitate au mai primit încă o însărcinare în timpul războiului. „Ministerul Instrucțiunii a decis să înființeze un serviciu de înregistrare a răniților de război aflați în spitale cu ajutorul profesorilor, institutorilor, învățătorilor și preoților. În vederea acestui scop sunteți rugat a vă pune în contact imediat cu d-l revizor al județului, cu protoereul județului și cu comitetul regional sanitar, și a desemna pentru fiecare spital persoana sau persoanele care vor lucra la alcătuirea fișelor personale pentru fiecare rănit internat în spitale. În orașul de reședință și în comunele urbane veți utiliza pe profesorii secundari și pe institutori. În spitalele din comunele rurale veți întrebuința pe învățători sau în lipsă, pe preot” a solicitat, în octombrie 1916, șeful învățământului secundar și superior, Iuliu Valaori⁵⁴. Tot cadrele didactice aveau datoria să îl ajute pe medicul comunal și să se implice și în prevenirea epidemiilor⁵⁵.

În pofida ordinelor și indicațiilor clare, la ministrul I.Gh. Duca au ajuns nenumărate sesizări împotriva profesorilor care încercau să se sustragă îndatoririlor suplimentare la care au fost obligați. „Direcția generală a serviciului sanitar face apel la concursul d-lor profesori pentru lupta împotriva epidemiilor care ne amenință. Mi se atrage însă luarea aminte că dacă se găsesc d-ni profesori care primesc cu drag însărcinarea ce li se dă, cum se și cuvine în vremurile prin care trecem, sunt însă și membri din corpul didactic care refuză concursul d-lor. Vă rog să puneți în vedere tuturor d-lor profesori că sunt siliți de a nu refuza niciun serviciu, de orice natură care li s-ar cere de la orice autoritate. E vremea sacrificiilor și cu atât mai mult al îndeplinirii datoriei ce o are orice funcționar al statului. Cu această ocazie vi se atrage atenția ca la trimiterea statelor lunare pe a d-vs proprie răspundere, să notați în dreptul fiecărui d-n profesor însărcinarea efectivă ce o are și dacă o îndeplinește real, căci Ministerul se vede nevoit a lua măsuri riguroase contra celor care (...) nu-și pun la dispoziția binelui obștesc energia de care dispune”, a solicitat ministrul Duca directorilor de școli⁵⁶.

Mulți dintre dascălii băcăuani mobilizați pe front au fost supliți de refugiați calificați, care și-au oferit serviciile imediat ce s-au stabilit în noul județ⁵⁷. Cei care nu și-au găsit un post în învățământ s-au angajat în spitalele băcăuane⁵⁸.

Încă de la începutul războiului, din motive de siguranță, Ministerul Instrucțiunii și Cultelor a luat decizia de a-i înlătura pe funcționarii de naționalitate străină. „Avem onoare a vă face cunoscut că nu mai este îngăduit, chiar de la 1

⁵⁴ *Ibidem*, f. 46.

⁵⁵ „Domnule director, vă facem cunoscut că Ministerul vă roagă să comunicați d-lor profesori care să se pună la dispoziția serviciului sanitar pentru a controla starea sanitară a orașului, pentru a nu da pas vreunei epidemii să se întindă datorită aglomerației. Instrucțiunii vor lua de la medicul comunal”, a solicitat Valaori conducerii Liceului „Ferdinand I”. (*Ibidem*, f. 33).

⁵⁶ *Idem*, dosar 2/1916, f. 135.

⁵⁷ „Fiind refugiată din comuna Măgurele, județul Teleorman, unde am funcționat ca învățătoare titulară, cu titlul provizoriu vă rog respectuos să binevoiți a interveni către minister pentru a mi se da un post la școala din comuna Săucești, județul Bacău”, a fost cererea Ceciliei Marinescu către revizorul școlar. (*idem*, **fond Inspectoratul Școlar Județean Bacău**, dosar 1/1916, f. 9).

⁵⁸ *Ibidem*, f. 5.

septembrie ca persoanele care sunt supuse țărilor cu care suntem în război și care ocupă un post fie administrativ fie de serviciu să mai facă parte din personalul acelei școli”. Adresa era semnată de Iuliu Valaori⁵⁹. Tot ministerul a avut grijă să retragă din școli cărțile didactice elaborate de cadre didactice de naționalitate germană. Semnificativă din acest punct de vedere este adresa emisă la data de 9 noiembrie 1916 pentru Liceul „Ferdinand I” din Bacău. „Vă facem cunoscut că Ministerul retrage autorizarea cărților didactice ale domnului Konrad Richtar, de limbă germană, până la noi dispozițiuni. Ca atare, ele nu vor mai fi recomandate elevilor și elevelor”⁶⁰, a cerut Direcțiunea Învățământului Secundar și Superior.

Greutățile inerente din timpul conflagrației mondiale au fost resimțite din plin și de Fabrica de hârtie „Letea” din Bacău. Chiar de la declanșarea războiului, unitatea băcăuană a intrat pe lista obiectivelor cu statut special. „Avem onoarea să vă atragem atențiunea că în împrejurările actuale mai toate fabricile și atelierele nu numai că au suprimat repaosul duminical, dar unele ateliere care în timp normal lucrau numai ziua, acum au început să lucreze și ore de noapte. Credem dar că și la noi, dacă nu se opun alte considerații, s-ar putea suprima repaosul duminical și sărbătorile pe tot timpul războiului”, îl informează administratorul firmei, la data de 2 septembrie 1916, pe acționarul fabricii Letea⁶¹.

Fabrica și-a adus contribuția din plin la război, atât prin onorarea comenzilor de hârtie pentru front și tot ce funcționa în spatele acestuia, cât și prin colaborarea bună cu unitățile militare cantonate în zona Bacăului. „Fabrica de hârtie «Letea» a furnizat pentru depozitul mobil al Corpului IV de Armată aproximativ 400 metri cubi lemnărie rotundă brută de brad, pentru construirea de magazii, adăposturi etc. Prețul fixat de acord cu dl. comandant al depozitului este de 16 lei metrul cub, adică prețul de cost al fabricii. În vedere că lemnul de brad furnizat constituie materie primă principală în fabricațiunea hârtiei și deci în locul acestuia urmează să ne procurăm cantitatea echivalentă pentru a asigura fabricațiunea, pe de altă parte fabrica noastră fiind admisă de Ministerul de Război a funcționa în timpul războiului, considerată necesară pentru apărarea și economia națională, deoarece fabricăm pe lângă hârtie și vată de celuloză, necesară la fabricarea fulmicotonului, iar funcționarea unei fabrici azi fiind imposibilă dacă produsul său, materialele prime rechiziționate, nu se plătește cu bani gata, vă rugăm să binevoiți a aproba ca lemnăria furnizată sau ce se va mai furniza pentru Depozitul mobil nr. 4 să fie plătită cu bani, iar nu cu bonuri de rechiziție”, solicita la 27 octombrie 1916 directorul societății Letea⁶².

Ca și celelalte unități care își mai desfășurau activitatea, după ocuparea teritoriului țării de către trupele inamice, fabrica „Letea” a simțit din plin privațiunile războiului și iarna grea din 1916-1917. La 24 noiembrie 1916, administratorul avertiza conducerea fabricii despre faptul că Letea este în pericol de a nu mai putea funcționa. „(...)În ce privește termenul de predare nu putem lua nici o garanție din

⁵⁹ Idem, **fond Liceul „George Bacovia”**, dosar 1/1915, f. 200.

⁶⁰ Idem, dosar 2/1916, f. 53.

⁶¹ Idem, **fond Letea**, dosar 14/1916, f. 97.

⁶² Idem, dosar 11/1916, f. 256.

următoarele motive: 1) Comenzile în notă pentru armată și autorități acoperă fabricațiunea pentru 2 luni de zile. 2) Nici în acest interval de 2 luni nu suntem siguri dacă vom putea funcționa cu fabrica din cauza lipsei de combustibil și piese de schimb. 3) Din cauza iernii, forța hidraulică ce avem de la Bistrița este foarte redusă și uneori dispare complet din cauza înghețului. Nu putem înlocui această forță prin mașinile cu aburi neavând țiței. Deoarece cantitatea de 20 de vagoane țiței ce aveam lunar ni s-a suprimat de la 30 octombrie, iar toate intervențiunile ce am făcut la Ministerul Industriei au rămas fără rezultat. Pentru a nu fi obligați să oprim fabricațiunea din lipsă de forță, ceea ce ar produce o criză completă de hârtie, vă rugăm să binevoiți a interveni ca dl. ministru de război să pună chestiunea în Consiliul de Miniștri, pentru a se da fabricii noastre, cel puțin pe lunile de iarnă(...), câte 15 vagoane de țiței lunar, cu care s-ar putea asigura funcționarea mașinii cu aburi, înlocuind forța hidraulică”⁶³. În anii războiului, fabrica a funcționat cu mașinile nr. III, IV și V, pentru obținerea hârtiei de ziar și a hârtiei de scris. Ea a fost profilată îndeosebi pe producerea hârtiei de mătase și a vatei de celuloză necesară fabricării fulmicotonului⁶⁴.

Deși o ducea destul de greu, mai ales în privința combustibilului, societatea „Letea” a găsit întotdeauna soluții pentru a veni în sprijinul armatei, ori de câte ori aceasta avea nevoie. „Acest regiment aflându-se cartiruit provizoriu în Letea Nouă, satul Izvoarele și fiind lipsit absolut de lemnele necesare pentru preparatul hranei trupei și nici la depozitele militare nu se găsește, iar pentru a se aduce de la pădurile din județ ne lipsesc mijloacele, cu onoare vă rog să binevoiți a ne da fie cu plată, fie sub orice condițiuni veți putea, cantitatea de 2000 kg. lemne de foc al căror cost îl vom plăti la ridicarea lor”, a cerut conducerii fabricii „Letea”, la data de 16 decembrie 1916 comandantul Regimentului Artilerie⁶⁵. De la societatea băcăuană erau solicitate de către armată până și cărbunii aflați pe stoc, chiar dacă aceștia nu erau de o calitate foarte bună, după cum rezultă din adresa către Regimentul 67 Infanterie: „(...) avem onoarea să vă comunicăm că v-am fi servit cu plăcere cu cărbunii de care aveți necesitate, însă noi nu posedăm decât cărbuni antracit, de proveniență rusească, care nu ard decât cu un ventilator foarte puternic. De altfel, chiar din acest fel nu posedăm decât o cantitate mică”⁶⁶.

În ceea ce privește Fabrica de Postav Buhuși, aceasta a onorat doar comenzile armatei, pe toată perioada războiului. „Avem onoarea a vă comunica că în baza adresei nr. 4419 din 13 mai 1916 am expediat astăzi la adresa atelierului de haine ofițerești un vagon, nr. 28618, conținând următoarele: 7 bucăți de 172.40 metri postav verde pentru mantale; 8 bucăți de 227.10 metri postav verde pentru pantaloni; 14 bucăți de 434.90 metri postav verde diagonală pentru pantaloni; 26 bucăți de 772.10 metri postav verde pentru bluze; 29 de bucăți de 842.20 metri postav verde pentru bluze de vară, 26 de bucăți de 808.20 metri postav verde pentru pelerine de vară. Iar

⁶³ *Ibidem*, f. 8.

⁶⁴ C. Botez, I. Saizu, *Letea, un secol de istorie*, București, Editura Sport-Turism, 1981, p. 108.

⁶⁵ SJANBc, *fond Letea*, dosar 13/1916, f. 611.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 530.

alăturat ne permitem a vă remite factura respectivă în triplu exemplar în valoare de 60386.10 lei⁶⁷. Notificarea a fost trimisă pe adresa Ministerului de Război, la 10 august 1916⁶⁷.

În luna decembrie 1916, fabrica trecea printr-o cruntă criză de combustibil, autoritățile fiind avertizate că unitatea nu va mai putea să-și desfășoare activitatea la capacitate maximă⁶⁸. Din octombrie 1917, Fabrica de Postav Buhuși a trecut în administrarea armatei, regimul instituit în societate fiind unul cazon. „Fabrica fiind militarizată este în interesul vital al echipării armatei ca până la rezolvarea mobilizării personalului, lucrătorii să rămână în fabrică spre a nu fi obligați a dezorganiza secțiunile ceea ce ar aduce și suspendarea fabricațiunii. În acest sens rog binevoii a da ordin posturilor de jandarmi de a nu executa lucrătorii”, a fost solicitarea comandantului militar a fabricii către Cercul de Recrutare⁶⁹.

În perioada războiului, o atenție foarte mare a fost acordată combustibilului, autoritățile centrale solicitând o evidență strictă a acestuia la nivel local. „Comisiunea de supraveghere a Statului pentru industria de petrol, urmând a ține evidență numărul și capacitatea de înmagazinare a rezervoarelor, precum și de mișcarea stocurilor de țiței și derivate, în vederea unei regulate distribuiri pentru consumul intern, invită toate exploatările de petrol, întreprinderile de conducte particulare și ale Statului, fabricile de petrol, stațiunile de export, societățile pentru distribuția derivatelor petrolului, căile ferate, toate stabilimentele industriale, particulare sau publice, militare sau civile, precum și toate autoritățile care întrebuințează păcură sau alt derivat (benzină, motorină) ca, combustibil, să trimeată regulat situațiunea rezervoarelor și a stocului, la 1, 10 și 20 ale fiecărei luni, conform modelului alăturat și arătând pentru fiecare rezervor în parte: a) Nr. rezervorului. b) Capacitatea de umplere a rezervorului în metri cubi. c) Felul produsului înmagazinat în rezervor. d) Cantitatea, în metri cubi sau tone, a produsului aflat în fiecare rezervor la datele de mai sus, ora 8 dimineață. e) Capacitatea rămasă disponibilă în metri cubi la aceleași date ca mai sus”, a solicitat ministrul Al. Radovici autorităților locale, în luna octombrie 1916. Tot în același ordin se mai cerea să se comunice periodic consumul de combustibil pentru fiecare întreprindere, stațiune sau depozit⁷⁰. La începutul anului 1917, lipsită de țiței și lemne

⁶⁷ Idem, **fond Fabrica de Postav Buhuși**, dosar 4/1916, f. 35.

⁶⁸ „Avem onoare a vă comunica că am luat măsuri ca începând de la 1 februarie 1917, numai jumătate din instalațiunea noastră să continue de a lucra postavurile de mohair, iar cealaltă jumătate să lucreze postavul verde de pantaloni contractat cu onorabilul minister. În ceea ce privește producția fabricii noastre, una din cele mai mari piedici de care ne izbim este chestia combustibilului, care, după cum vă este cunoscut, ne-a preocupat de aproape 3 luni, luând încă de atunci măsurile cuvenite pentru a putea lucra fără întrerupere. După ocuparea orașului București, instalația comandată de noi pentru prefacerea cazanelor noastre n-a mai sosit și procurarea de păcură de pe Valea Prahovei devenind, de asemenea imposibilă. Am găsit o fabrică la Iași de la care am comandat instalația pentru transformarea parțială a cazanelor noastre, astfel că după această transformare vom mai necesita 12.000 – cel puțin 10.000 kilograme păcură pe zi.(...) La cererea noastră către onor. Ministerul Industriei pentru păcură, ni s-a aprobat în loc de cantitatea minimală de un vagon pe zi, numai 5000 de kilograme de țiței din Moinești”, informa conducerea fabricii, la 25 decembrie 1916, Ministerul de război. (**Ibidem**, f. 231).

⁶⁹ Idem, dosar 6/1917, f. 94.

⁷⁰ Idem, **fond Primăria Bacău**, dosar 82/1916, f. 12.

și-a încetat activitatea, timp în care, conducerea fabricii a cerut prefecturii județului Neamț să „rechiziționeze” cu plată un mare număr de locuitori pentru a putea exploata lemnul din pădurea Racova, necesar arderii lui la cazanele mașinii cu vapori⁷¹.

Prima informare făcută de autoritățile băcăuane către Ministerul Industriei dovedea faptul că pe teritoriul băcăuan se găsea suficient combustibil. „În depozitul fabricii din Tescani se găsesc: 10.000 kg alcool pur; 2000 kg alcool denaturat. La fabrica Blum-Mărgineni: 1271 kg benzină brută, 15.000 kg petrol lampant; 38505 kg petrol uleios; 2344 kg petrol rafinat; 24.011 kg ulei parafinos; 948 kg parafină; 11890 kg rămășițe (păcură groasă). La Fabrica Marcu Idel Bacău se găsesc: 14313 kg țitei; 257 kg benzină; 11677 kg petrol distilat; 1808 kg petrol rafinat; 26297 kg ulei, 50 kg coog; 20.532 kg rămășițe”⁷². Pe de altă parte, la dispoziția Prefecturii Bacău s-au luat măsuri pentru aprovizionarea depozitelor cu următoarele cantități de combustibil: „Societatea pentru distribuția petrolului «Steaua» Bacău: 5000 kg. ulei subțire pentru automobile; 5000 kg ulei gros. 15.000 kg benzină pentru motoare; 12.000 kg benzină pentru automobile; 25.000 kg petrol lampant; 13.000 kg. păcură pentru motoare. La Fabrica Blum din Mărgineni: 50.000 kg petrol lampant; 10.000 kg benzină pentru automobile; 100.000 kg păcură grea; 60.000 kg motorină; 100.000 kg benzină grea. La Fabrica de spirt Mărgineni: 150.000 kg alcool pur; 1000 kg. alcool denaturat; 100 kg materii pentru denaturat. Acest din urmă articol va fi mărit cât mai urgent posibil pentru cazul când să se poată denatura 3000-4000 kg alcool pur”, se preciza în adresă⁷³.

Singurele surse de petrol din zona Moldovei erau situate în județul Bacău, iar între anii 1916-1917, întreaga mașină de război românească a trebuit să se limiteze la acestea. Sub presiunea cerințelor, s-au pus în funcțiune noi sonde la Moinești, Zemeș, Solonț, ceea ce a condus la dublarea producției, în doar doi ani⁷⁴. Cu toate acestea, ce se exploata în centrele din Moinești, Zemeș, Lucăcești, Solonț, Stănești, Tescani și Câmpeni și se rafina la Valea Arinilor și Onești era prea puțin pentru necesitățile țării. La petrol se realizau 122 tone de păcură și țitei pe zi, în timp ce necesarul era de 383 de tone. La benzină se realizau 5 tone, necesarul fiind de 41 de tone, iar la gaz lampant se realizau 7500 tone, la un necesar de 28.700 tone⁷⁵.

Situația era identică și la exploatarea de cărbune, singurele mine din Moldova fiind situate tot în județul Bacău, la Comănești, Văsăiești și Partenie. Numai că în aceste centre se extrăgea doar 8,5 % din producția totală a țării. O producție bună se obținea în schimb la sare, din Salina Târgu Ocna exploatându-se peste 25.000 de tone de sare în decursul unui an⁷⁶.

O atenție deosebită a fost acordată de autorități sectorului agricol. „Fiecare să-și

⁷¹ C. Botez, **Buhuși. Din istoricul fabricii și localității**, Iași, Universitatea „A.I. Cuza”, 1971, p. 63.

⁷² SJANBc, **fond Primăria Bacău**, dosar 82/1916, f. 10.

⁷³ **Ibidem**, f. 9.

⁷⁴ V. Anghel, **Moinești: 565 de ani de la prima atestare documentară**, Bacău, 2002, p. 85.

⁷⁵ Emil Răcilă, **op.cit.**, p. 134.

⁷⁶ **Ibidem**, p. 139

vadă de treburile și rosturile sale obișnuite. Muncile câmpului să nu fie lăsate în suferință. Culegerea recoltelor, arăturile și semănăturile de toamnă să se facă la timp. Toți trebuie să contribuie cu muncă stăruitoare, ca pământurile să rodească și astfel să se mențină în țară starea înfloritoare de bogăție și îndestulare. Să nu dea ascultare zvonurilor rău voitoare puse la cale de dușmanii neamului nostru care împing pe cei slabi la descurajare în scop de a-i abate de la muncile folositoare, care trebuie să asigure hrana țării și hrana scumpilor și vitejilor noștri ostași. Statul va îngriji de aproape ca și pământurile celor plecați peste hotare la chemarea patriei să fie lucrate la timp, ca ele să înflorească și să rodească” a fost apelul prefectului Mircea Costinescu către țărani, la 18 august 1916⁷⁷.

Potrivit statisticii agricole, în comuna Târgu Ocna, plasa Troțuș, în toamna lui 1916 s-au cultivat: porumb pe 129 hectare, fasole și cartofi, pe un hectar fiecare, varză, zarzavaturi și ceapă, pe 2 hectare fiecare, iar fânețe pe 224 hectare. Pământul a fost lucrat doar de 437 de agricultori, din documentul respectiv rezultând că 23 de proprietari nu și-au cultivat terenul⁷⁸. Cum recolta obținută nu a fost foarte mare, în plină iarnă țăranii s-au trezit cu hambarele goale și fără furaje pentru vite⁷⁹. Mulți dintre ei n-au avut nicio rețineră să-și vândă animalele, chiar dacă știau că încalcă legea. „Am posedat doi boi și din cauză că au făcut multe transporturi, au căzut cu desăvârșire, nemaiputându-i întrebuința. Văzând că sunt aproape să piară, i-am vândut cu 230 lei Coloanei 7 Atilerie, mai mult din cauză că mi-a luat fânul tot. Mi-a plătit pe fân doar 70 de lei. Știam că nu trebuie să-i vând, dar nu era speranță să-i scap cu viață”, a declarat jandarmilor Maria C. Tătaru, din comuna Gropile⁸⁰. Pentru ca astfel de situații să nu se mai repete, autoritățile s-au asigurat că toți cetățenii județului Bacău știu care sunt legile în vigoare. „Veți pune în vedere celor în drept că nimeni nu are dreptul să rechiziționeze: vitele scutite după lege sau întrebuințate la munca câmpului; cantitatea de produse necesare întrebuințate de familiile mobilizaților sau la munca agricolă până la recolta viitoare; toată sămânța pentru a cultiva pământul ce posedă.(...) Nu are voie nimeni a vinde vitele de muncă”, au primit ordin jandarmii rurali⁸¹.

După teribila iarnă din 1916-1917 s-au luat măsuri ferme pentru cultivarea terenurilor agricole. „Vă rog ca până la 1 decembrie să-mi trimiteți următoarele date: 1) Câte brațe (bărbați, femei și copii) în stare de muncă la câmp aveți în comună, exceptând pe servitorii agricoli de pe la moșii de la 100 hectare în sus. 2) Câte vehicule; 3) Câte animale. La ambele, exceptând pe acele ce sunt proprietatea proprietarilor și arendașilor de moșii de la 100 hectare în sus. 4) Câte brațe și câte vehicule și animale mai sunt necesare pentru muncile viitoare agricole în comună. Vă rog să răspundeți cu precizie la fiecare punct, căci desigur vă dați bine socoteală de

⁷⁷ Idem, **fond Prefectura Bacău**, dosar 21/1916, f. 3.

⁷⁸ Idem, **fond Primăria Târgu Ocna**, dosar 19/1917, f. 2.

⁷⁹ „Am onoare a vă raporta că locuitorilor cărora li s-au rechiziționat cai pentru pompieri din Târgu Ocna, nu voiesc să-i mai primească înapoi din cauză că nu au cu ce să-i hrănească”, era informat prefectul de Bacău la data de 23 noiembrie 1916. (idem, **fond Prefectura Bacău**, dosar 4/1917, f. 87).

⁸⁰ **Ibidem**, f. 95.

⁸¹ **Ibidem**, f. 62.

importanța acestor date. E vorba ca în urma răspunsurilor dvs. să putem din timp regula repartizarea lor la munci în viitor, pentru a nu mai întâmpina greutățile ce au fost în trecut. Prin urmare de la exactitatea informațiilor dvs. depinde mult bine pentru agricultură și deci pentru hrana oamenilor și vitelor din țară, în viitor”, a transmis consilierul agricol Gheorghe Văsescu⁸². După ce luni întregi au suferit de foame, în 1917 și agricultorii au avut mai multă tragere de inimă, iar în toamna anului au obținut recolte record⁸³.

La 22 noiembrie/5 decembrie 1917 s-a semnat un armistițiu la Focșani, în condiții dure pentru România⁸⁴. Sacrificiile făcute de români în Primul Război Mondial au fost impresionante: 250.000 de morți și dispăruți, adică un sfert din totalul celor mobilizați⁸⁵. Pe meleagurile băcăuane, la Oituz, Grozești, Clăbucet, Sticlărie, Cireșoaia și Coșna s-au dat lupte cu adevărat legendare. Sacrificiile au fost uriașe, iar ostașii băcăuani, alături de ceilalți români, au scris cu sângele propriu, spre știința dușmanilor țării și a generațiilor următoare: „Pe aici nu se trece!”

⁸² Idem, **fond Primăria Târgu Ocna**, dosar 19/1917, f. 7.

⁸³ **Ibidem**, f. 4.

⁸⁴ F. Constantiniu, **O istorie sinceră a poporului român**, București, 2008, p. 279.

⁸⁵ I. Scurtu, **Presărați pe-a lor morminte ale laurilor foi**, București, 1978, p. 36.